

Сте́ла ДЕРМЕНДЖИЕВА

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България

Тама́ра ДРАГАНОВА

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, България

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ГЕОГРАФИЯ НА СТРАНИТЕ НА БАЛКАНИТЕ ПО КРИТЕРИЙ СТРУКТУРНО-СЪДЪРЖАТЕЛНА РАМКА

Stela DERMENDZHIEVA

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Tamara DRAGANOVA

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

SITUATIONAL ANALYSIS OF THE TEACHING GEOGRAPHY OF THE COUNTRIES IN THE BALKANS BY THE STRUCTURE - CONTENT FRAMEWORK

The article presents a situational analysis of geographic training of countries by criteria of a structure-content framework for high school education. The analysis is based on curricula and includes 11 Balkan countries. The structure and content is a reflection of specific methodic-didactical and pedagogical models, consequence and projection of the curricula and learning plans. The analysis covers countries with geopolitical, spatial, regional, historical and social interdependence in time and space at different levels – Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Greece, Macedonia, Romania, Slovenia, Serbia, Turkey, Croatia and Montenegro.

Keywords: school geographic education, curricula, learning content, structure-content framework, situational analysis.

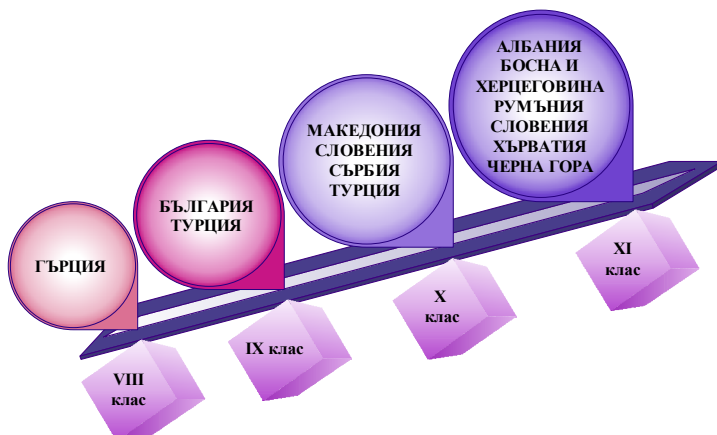
Конструирането на учебното съдържание е сложен, комплексен и интегративен процес, който по своята същност е организатор на когнитивни опори и многопластово ситуиране на концептуални идеи, модели и мрежови системи за взаимнообвързаност и постигане целите на обучението по география.

Структурата и съдържанието на обучението по география на страните е отражение на конкретни методико-дидактически и педагогически модели, следствие и нормативна проекция от учебните планове и програми, които са трансформирани в учебниците по география. Познаването на различните структурно-съдържателни модели в изследваните страни на Балканите открива важни частнодидактически аспекти в цялостния училищен процес по география. Онтодидактическата трансформация на географската наука в учебния предмет

география, в това число и по география на страните, е пренос и интерпретирано на съвременните тенденции – хуманизиране, социализиране, технологизиране, икономизиране, екологизиране, проблематизиране и др.

Ситуационният анализ на обучението по география на страните е операционализиран по критерии структурно-съдържателна рамка за гимназиалното образование на училищната география в задължителна подготовка, като водещ компонент в системата на географското обучение. Анализът обхваща страни, които имат геополитическа, пространствена и регионална, историческа и обществена обвързаност във времето и пространството на различни нива – Албания, Босна и Херцеговина, България, Гърция, Македония, Румъния, Словения, Сърбия, Турция, Хърватия, Черна гора.

Учебното съдържание отразява предмета и целта на географската наука и е рефлексия от схващанията за взаимодействията в системата „природа-общество-стопанство“, като представя научните географски парадигми на глобално, регионално и локално равнище, но с различна хорологична и холистична идейност за отделните страни. При изучаване на география на страните в гимназиалното обучение учебното съдържание е обвързано тясно с възрастовите особености на учениците. Позицията на курса по регионална география за отделните страни се отличава в разположението по класове и времетраене, което е рефлексия от изпълняваните функции на учебното съдържание, реализирането на образователните цели и управлението на учебния процес (Фиг. 1).

Фиг. 1. Позициониране на курса по регионална география по класове и страни

Структурата и съдържанието по география на страните е локализирано в един или повече класове за определени страни, което е резултат от концептуалния образователен модел на обучение в задължителната подготовка, характерна за отделните страни. Турция присъства в два от класовете (IX и X клас), защото има повторемост на учебните модули, които се изучават във всеки

клас, но с различно учебно съдържание с надграждане на предходното. В Словения обучението за страните е разделено в два последователни класа – един за Европейския регион и един за останалите региони в света. При останалите страни изучаването на регионалния курс в XI клас (над 16 годишна възраст) географските познания, умения, компетенции и модели на поведение и отношение са насочени към формиране и развиване на успешна личностна и професионална реализация в живота, както и активен граждански живот в съвременното общество.

Регионалният курс се изучава във възрастта 15–16 години в страните България, Гърция и Турция. За Турция се явява образователна традиция и психолого-педагогическа специфика, като част от последователен и системен курс по регионална география, който присъства целенасочено до XII клас, и извън задължителната подготовка. За Гърция и България курсът не е самостоятелен, а обединен с други географски курсове, но е изучаван в един гимназиален клас. Обяснение за мястото на курса в Гърция и България е структурата на училищното образование, както и факта, че двете страни се отличават от останалите по възраст и клас на завършване на основното образование в ранната възрастова група 13–14-годишна възраст (Гърция – VI клас, България – VII клас).

Единен стандарт за обучението по география на страните и дефиниран клас и възраст за изучаване в училищната география няма в света, но има конкретни възрастови групи и съответстващите им възрастови особености за учениците, които не са стационарни и реално са динамични, но с постоянен характер на проявление. Разнообразието в образователно-структурните модели и традиции на страните, обществено-икономическата ориентация и геополитиката имат пряко отражение и върху разположението на учебното съдържание по регионална география по класове.

По структурно-съдържателна рамка ситуационният анализ разкрива голямото разнообразие при изследваните страни. Анализът е декомпозиран на допълнителни критерии за структурата и съдържанието на обучението по география на страните – място на курса по регионална география, наименование на раздел и теми, брой на разделите и темите, самостоятелен курс за изучаване в гимназиален клас, обхват и същностна, социокултурна, икономическа и дидактико-логическа рамка на тематичното съдържание.

Всеки регионален курс се отличава по наименование на курса, брой и съдържание на разделите и темите (Табл. 1).

Структурно-съдържателни опори на обучението по география на страните

Таблица 1.

№	СТРАНА	РАЗДЕЛИ	ТЕМИ	
1.	Албания	Регионална география на света	Регионална география и видове региони	
			Европа – общи характеристики и регионални особености	
			Северна Америка	
			Централна Америка	
			Южна Америка	
			Субсахарска Африка	
			Северна Африка/Югозападна Азия	
			Южна Азия	
			Източна Азия	
			Югоизточна Азия	
2.	Босна и Херцеговина	Региони и регионализация	Понятие, предмет, задачи и методи на регионалната география	
			Географски понятия за регион	
			Типове географски региони	
			Географска регионализация	
		Регионално-географски преглед на развитите страни	Приложение на регионалната география	
			Физико-географски и социално-географски характеристики на някои страни от ЕС: Германия, Великобритания, Франция, Италия	
			Физико-географски и социално-географски характеристики: САЩ, Канада, Япония, Австралия, Руската федерация, Турция	
			Регионално-географски преглед на някои региони и страни в развитие	Регионално-географски преглед на Южна Европа: Хърватия
				Регионално-географски преглед на Южна Азия: Индия
				Регионално-географски преглед на Югоизточна Азия: Малайзия, Китай
Регионална география на Северна Африка: Египет				
Регионален географски преглед на Южна Африка: РЮА				
Регионален географски преглед на Латинска Америка: Бразилия				
3.	България	География на континентите и страните	Регионална география. Европейски регион	
			Региони - Азия, Северна и Южна Америка, Африка и Австралия и Океания	
4.	Гърция	Земята – свят, който се променя и Европа в света	Карти (Европа, Средиземноморието, Балканите)	
			Природна среда на Европа	
			Население на Европа	
5.	Македония	Културно-, политико- и стопанско-географски характеристики на Земята	Човешки дейности	
			Културно-географски характеристики на Земята	
			Политико-географски характеристики на света	
6.	Румъния	Основни проблеми на съвременния свят	Стопанско-географски характеристики	
			Околната среда – основен проблем на съвременния свят	
			Регионализация и глобализация на съвременния свят	
			Население, природни ресурси и развитие на съвременния свят	
			Икономическа система и геополитическа система	
Елементи на социалната и културната география				
7.	Словения	X клас - География на света	Увод	
			Азия	
			Африка	
			Латинска Америка	

			Северна Америка
			Австралия и Океания
			Полярна област
	XI клас – Европа		Общо за Европа
			Северна Европа
			Западна Европа
			Южна Европа
			Средна Европа
			Югоизточна Европа
			Източна Европа
8.	Сърбия	Политико-географски, демографски и икономико-географски характеристики на определени части на света	<p>Икономически развити и неразвити региони и държави в съвременния свят: подялба на страните според степента на социално-икономическото развитие и тяхното местоположение в света</p> <p>Политико-географска подялба на Азия: политико-географски промени и създаване на държави; държавни и обществени организации; класификация на държавите според големината на територията и броя на населението</p> <p>Население и зони на цивилизации в Азия: брой на населението, гъстота на населението, естествено движение, миграции, расов и народностен състав; зони на цивилизации (китайска, японска, индонезийска, индийска, арабска и турска)</p> <p>Икономическо-географски характеристики на Азия: природни ресурси и богатства; характеристики на развитието на земеделието и индустрията; място, роля и значение на Азия в световната икономика; Япония като носител на икономическото развитие за Азия и света</p> <p>Китай: основни икономико-географски характеристики и роля в световното стопанство; икономически бум на Далечния Изток и неговото значение</p> <p>Политико-географска подялба на Африка: политико-географски промени и създаване на държави; държавни и обществени организации; класификация на държавите според големината на територията и броя на населението</p> <p>Население и зони на цивилизации в Африка: брой на населението, гъстота на населението, естествено движение, миграции, расов и народностен състав; зони на цивилизации (древноегипетска, зони на арабска, френска, испанска и португалска, и английска езикова област, последици от колонизацията и апартейда, афро-култура и изкуство)</p> <p>Икономическо-географски характеристики на Африка: природни ресурси и богатства; характеристики на развитието на земеделието и индустрията; място, роля и значение на Африка в световната икономика</p> <p>Политико-географски характеристики на Латинска Америка: политико-географски промени и създаване на държави; държавни и обществени организации; класификация на държавите според големината на територията и броя на населението</p> <p>Население и зони на цивилизации в Латинска Америка: брой на населението, гъстота на населението, естествено движение на населението, миграции, расов и народностен състав; зони на цивилизации (стари цивилизации, зони на испано-португалска, британска, френска, холандска и културното влияние на САЩ)</p> <p>Икономическо-географски характеристики на Латинска Америка: природни ресурси и богатства; характеристики на развитието на земеделието и индустрията; място, роля и значение на Латинска Америка в световната икономика</p>

		<p>Политико-географска подялба на Англоамерика: политико-географски промени и създаване на държави; държавни и обществени организации; класификация на държавите според големината на територията и броя на населението</p>
		<p>Население и зони на цивилизации на Англоамерика: политико-географски промени и създаване на държави; брой на населението; гъстота на населението, естествено и механично движение на населението, расов и народностен състав; зони на цивилизации (англо-американска и френско-канадска)</p>
		<p>САЩ и Канада: основни икономическо-географски характеристики на природните ресурси, условия и производства; място, роля и значение на САЩ в световната икономика и политика</p>
		<p>Политико-географско разпределение на икономически-географските характеристики на Австралия и Океания: политико-географски промени и създаване на държави; характеристики на икономическото развитие; място, роля и значение на Австралия и Океания в световната икономика</p>
		<p>Население и зони на цивилизации в Австралия и Океания: брой на населението, гъстота на населението, естествено движение на населението и миграции; народите на Австралия и Океания; зони на цивилизации (древни цивилизации в Океания, австралийска и новозеландска)</p>
		<p>Географски характеристики на Европа: положение, големина, обхват, природни характеристики, политическа подялба; държавни и обществени организации; класификация на държавите според големината на територията и броя на населението</p>
		<p>Население и култура на европейските народи: брой на населението, гъстота на населението, естествено движение на населението и миграции; произход и етнически състав на европейското население; славяни, немци и романи; зони на цивилизации (западноевропейска и източноевропейска)</p>
		<p>Икономическо-географски характеристики на Европа: природни ресурси и богатства, характеристики на развитието на земеделието и индустрията; място, роля и значение на Европа в световното стопанство и политика</p>
		<p>Регионални икономически организации и пазари: интеграционни процеси и създаване на пазари в Европа и съвременния свят; ООН; Г8; ОИСР; ЕАСТ; НАФТА; АСЕАН; АПЕК; ОПЕК; СТО; Световната банка; Международен валутен фонд</p>
		<p>Европейски съюз: произход, институции, цели, функциониране, природни ресурси, характеристики на производството; географският фокус (регионална ориентация) – износ и внос на стоки и услуги</p>
		<p>Политическо-географски промени в Източна Европа: разпадането на СССР и създаването на нови държави, обединяване в ОНД; класификация на страните от Източна Европа според големината на територията и броя на населението; проблеми на развитието на страните в преход</p>
		<p>Русия и Украйна: основни икономическо-географски характеристики на природните ресурси, характеристики на развитието на земеделието и индустрията, място, роля и значение в световната икономика и политика</p>

9.	Турция	IX клас: Глобална среда: региони и страни	Части от цялото Структура на света
		X клас: Глобална среда: региони и страни	Глобални транспортни мрежи
10.	Хърватия	Световно развитие и регионални особености	Обвързаност на световната икономика и нейните последици
			Неравномерно регионално развитие в света
			Регионално развитие на развитите страни и страни със световно значение
			Регионално развитие на слабо развитите страни
11.	Черна гора	-----	Страни от Западните Балкани
			Основи на география на света, природни и обществено-икономически характеристики, географски интересни факти (занимателна география)

При десет от страните в учебната програма се съдържа *наименованието на раздела*, с изключение на Черна гора, където не се съдържа конкретно наименование на обучението за страните. Наименованията на разделите съдържат ключови думи и фрази, които пряко кореспондират със съдържателната рамка по регионална география. По този критерий страните могат да бъдат групирани в две групи, като границата е изключително условна, защото всички единични и съставни географски понятия са част от обектно-съдържателната същност на обучението за страните (Фиг. 2).

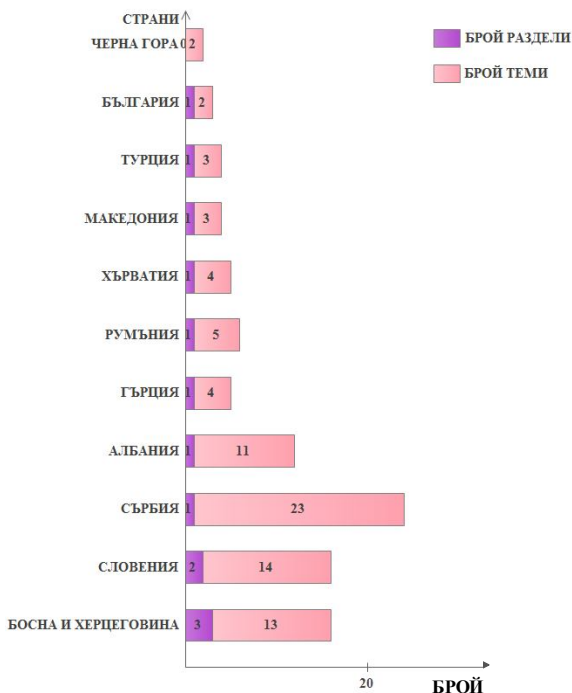
Фиг. 2. Ситуационен синтез по наименование на раздел за обучението по география на страните

Едната група страни – *групата на хорологичната проекция*, включва единични и съставни понятия – *регионална география, региони, регионализация, регионално-географски преглед, страни, континенти, регионални особености*. Съдържателният профил по раздели в тази група страни ясно дефинира равнището на теоретично и географско-дидактическа интерпретация на курса по регионална география, като хорологична проекция.

Другата група страни – *групата на холистичната проекция*, включва понятията за свят, Европа в света, съвременния свят, характеристики на Земята, характеристики на определени части на света, световно развитие. Основната идейна линия следва света и неговите характеристики като израз на географската среда и общественото производство, ойкумена и света като цяло или групата, базирана на холистичната проекция. При тази група на разделите е възприет светът през призмата на световното развитие, промените и основните проблеми, политико-географските, демографските, стопанско-географските и културните характеристики.

Хърватия се отличава със своето присъствие и в двете групи страни, защото в наименованието на раздела са съчетани двата принципа – холистичен и хорологичен.

По критерии *брой на разделите*, които обхващат обучението за страните се наблюдава монотипен модел (по един раздел) за повечето изследвани страни, като изключение правят Босна и Херцеговина и Словения (Фиг. 3).

Фиг. 3. Брой раздели и теми при структурен разрез на обучението за страните по учебни програми

В Словения е приложен дедуктивно-индуктивният и териториалният принцип на изучаване на страните от далечното към близкото. В един самостоятелен клас се изучава география на света – X клас, без Европа (Азия, Африка, Латинска Америка, Северна Америка, Австралия и Океания, Полярна област), а в XI клас се изучава самостоятелно Европа. Обучението по география в XII клас завършва с изучаване на родната страна – Словения. В Босна и Херцеговина е приложен теоретично-системен и интегративен подход, който включва три самостоятелни раздела. Първият въвежда чрез теоретичната постановка за регион и регионализация – понятия, предмет, задачи, методи, типове и приложение на регионалната география. Обучението за страните е конструирано в следващите два раздела, като е приложен икономическият принцип в съчетание с регионално-типологичния принцип на изучаване на развити страни и страни в развитие, включващо изучаване на страни, типични представителки за даден регион по икономическо развитие. В Турция учебната програма за всеки клас обхваща модулен модел на конструиране, като обучението за страните се изучава и в двата класа на задължителното образование, но с едно и също наименование и по един раздел.

По **брой на темите** към разделите се отличават Сърбия, Словения, Босна и Херцеговина и Албания, които предлагат най-голям брой теми към разделите по учебна програма (Фиг. 3). За Албания и Словения причина е обхватът на изучаване на регионалния курс в един (Албания) и два самостоятелни гимназиални класа (Словения). По-големият брой теми в учебните програми на Сърбия и Босна и Херцеговина се обяснява с преобладаващата регионална част над другите курсове от един клас, общата образователна традиция и сходната структура на училищното образование. По този критерий страните могат да бъдат групирани в три групи:

- от 0 до 3 теми: Черна гора, България, Турция, Македония;
- от 4 до 10 теми: Хърватия, Румъния, Гърция;
- от 11 до 23 теми: Албания, Босна и Херцеговина, Словения, Сърбия.

Критерият за броя на темите е тясно обвързан с критерия за **обхват на обучението за страните по класове**. По този критерий страните могат да бъдат групирани в четири групи:

- два самостоятелни гимназиални класа – Словения;
- един самостоятелен гимназиален клас – Албания, Хърватия, Румъния;
- част от един гимназиален клас – Турция, Босна и Херцеговина, България, Черна гора, Сърбия, Македония, Гърция;
- част от два гимназиални класа – Турция.

От онтодидактическа гледна точка изучаването на учебното съдържание в самостоятелен курс и клас е с доказана ефективност и качество на усвоеното географско познание.

Съдържателният ракурс в обучението за страните има поливалентни особености за всяка страна, което не е предпоставка за тяхното групиране.

В *Черна гора* съдържателната рамка е обща с изучаването на родната страна, като за обучението по география на страните е отделена малка част, а с приоритет се изучават страните от Западните Балкани и в по-малка степен основите на география на света, природните и общественоеикономическите характеристики. Специфика за страната е следващата тема, с която се завършва задължителната подготовка по география с изучаване на интересни факти за света.

В *Хърватия* обучението за страните е локализирано в самостоятелен курс и клас на обучение, който е структуриран като е приложено съчетание от проблемния и икономическия, регионалният и типологичният подход. Първата тема от учебната програма е със систематизирана и теоретично обоснована последователност за изучаване, като са обхванати съдържателните акценти на възникването и формите на международните връзки; световните капиталови потоци, услуги и информация; икономическата интеграция в световното развитие; транснационалните компании като фактори на интернационализацията; структурните промени в световното стопанство и развиването на постиндустриалното общество; световното развитие, световната транспортна система и социално-географските последици от световното развитие; урбанизацията като световен процес, световните миграции и международните туристически потоци. Съдържателният разрез на втората тема разкрива неравномерното регионално развитие в света, проблеми, регионални различия и особености. Третата и четвъртата тема представят регионалното развитие на страните по икономически принцип – развити страни и страни със световно значение, както и слабо развити страни чрез проблемния подход.

В *Македония* обучението по география на страните акцентира на културните, политическите и стопанските характеристики на света, с предложен малък брой страни за изучаване на основата на регионално-типологичния принцип. Наименованието на темите не са носители на прилагане на проблемния принцип.

Обучението за страните по съдържателна рамка в *Турция* има специфичен концептуален конструкт – модулност в система на повтаряемост с еднакво наименование на разделите и различно наименование и съдържание по теми за различните класове. Водещ е принципът на проблемност в съдържанието на темите и тяхната обвързаност с интересите на страната. Изучаването на даден регион или страна не е дефиниран в учебната програма, а е последица от избора на учителя и интересите на учениците, но през призмата на геополитиката и геостратегиата на страната и любовта към родината. Анализването и оценяването на стратегически обекти или процеси за страната

определят вниманието върху съдържанието в учебния процес за даден региони и страни.

С най-голям хорариум учебни часове и обучение за география на страните, разпределено в два самостоятелни гимназиални класа, се отличава *Словения*. Изучаването на география на света по континенти следва линията от далечното към близкото, като естествен преход към завършващия гимназиален клас, в който се изучава родната страна. Регионите и страните се изучават на регионално-типологичния принцип, като в учебната програма са разписани страните, типични представителки за регион. Континентът Европа се изучава по региони – Северна, Западна, Южна, Средна, Югоизточна и Източна Европа. Всяка тема от двата класа съдържа подробни дидактически насоки с изцяло проблемен характер и наименование. Словения е единствената страна, която отделя самостоятелна тема от учебното съдържание по раздел за изучаване на полярните области.

В *Румъния* обучението по география на страните по съдържателна рамка се откроява с извеждане на основните проблеми и тенденции в регионализацията и глобализацията. Акцентира се на регионалните различия при населението, икономическата, геополитическата и социокултурната система. В контекста на съдържателната рамка е обвързаността на географията с глобализацията, проследяване протичането на глобалните процеси – идентичност, единство и разнообразие на съвременния свят. Темите са насочени към разкриване на регионалните различия, но чрез проследяване на развитието на световната икономика и световната икономическа система, ролята на някои държави със значимост във влиянието на световната система, особеностите на моделите *Север – Юг, от еднополюсния свят до многополюсния свят*, глобалните икономически и геополитически международни организации и елементите на социалната и културната география.

Обучението по география на страните в *Гърция* е с регресивен модел на участие в общата структурно-съдържателна рамка. Включва основно региони, близко разположени до страната – Балкани, Средизменморие и Европа. Обучението е насочено към идентифициране на местоположение и проблеми, както и наименоване на обекти, изброяване и намиране на обекти, разкриване на значение и оценяване, проучване на характерни средиземноморски страни чрез изготвяне на постери, плакати, колажи. Темите нямат конкретна идентичност и не обхващат конкретна страна, а са общи. Основните дейности, заложени в учебната програма и пряко насочени към обучението за страните, са групиране на европейските държави по географски единици, разкриване на някои общи културни елементи, които характеризират жителите на Европа, разпознаване на културните различия на европейските жители (език, религия).

Специфика в обучението за страните, предопределена в учебната програма, са прогнозирането и даването на примери за възможни проблеми, които

могат да възникнат от сложното политическо разделение на Европа; разкриване на ролята на европейските страни в световната система по отношение на търговията, движението и производството на стоки; познаване на разликата в жизнените стандарти между европейските страни; посочване на географската карта на геополитическите разделения, често използвани от пресата и международните анализатори.

В **България** обучението за страните е разделено в две теми с прилагане на индуктивно-дедуктивния подход на обучение, като е съхранен традиционният алгоритъм/правило за характеризиране на регион и страна. Нов момент в учебната програма, която ще влезе в сила от учебната 2018/2019 г., е представянето на географските характеристики с помощта на информационните технологии и въвеждането на концептуални модели в съответствие в Европейската референтна рамка.

Регионалната география на света в **Албания** се изучава в самостоятелен курс и гимназиален клас, като е следван индуктивно-дедуктивният подход, с ясно дефинирана регионализация. Първата тема въвежда в географското познание за регионалната география и видовете региони, като включва анализиране смисъла на таксономичните концепции на различни нива – макро-регион, регион и др. В останалите теми се изучават всички региони – *Европа, Северна Америка, Централна Америка, Южна Америка, Субсахарска Африка, Северна Африка/Югозападна Азия, Южна Азия, Източна Азия, Югоизточна Азия, Австралия и Океания*.

Съдържателните акценти са поставени на анализиране географски характеристики, оценяването на географското положение и макрорегионите, проследяването на историческото и териториалното развитие, идентифицирането на процесите и проблемите на съвременните регионални и глобални перспективи и тенденции. Специфика в обучението за страните в съдържателен ракурс е изучаването при отделните страни на техните модели на икономическо развитие. *Например:* модел на икономическо развитие на САЩ; особеностите на населението и културата в региона на Централна Америка и Африка на юг от Сахара, както и техните модели на икономическо развитие; идентифициране на основните характеристики на населението, културата, политическото и икономическото развитие на регионите Югоизточна Азия, Северна Африка/Югозападна Азия, Северозападна/Югозападна Азия и техните модели на икономическо развитие (например: „азиатските тигри“) и др.

Босна и Херцеговина е страната, която базира обучението за страните на основата на индуктивно-дедуктивния и регионален принцип (от Европа към Полярните области). Първият раздел е изцяло конструиран на основата на теоретичната постановка за понятия, предмет, задачи, методи, типове и приложение на регионалната география. Останалите два раздела обхващат регионалната подялба по икономически принцип и страни носители на икономически просперитет.

В учебната програма са предложени конкретни страни за изучаване, като типични представители за дадения регион – общо 17 страни (Германия, Великобритания, Франция, Италия, САЩ, Канада, Япония, Австралийски съюз, Руска федерация, Турция, Хърватия, Индия, Малайзия, Китай, Египет, ЮАР, Бразилия) и Европейския съюз. Насоките при изучаване на регионите и страните са в посока към прилагане на принципа на проблемност. Регионите и страните по съдържателна рамка се изучават на основата на географския синтез между физическата и социално-икономическата география, но със засилено прилагане на принципа на проблемност и икономическо развитие на регионите и страните.

Учебната програма в *Сърбия* съдържа най-голям брой теми при изучаване на страните, с най-обстойна вътрешно-съдържателна рамка, със специфична алгоритмичност на географския контекст. Изучаването на регионите е обусловено от влиянието на исторически и политически, социални и икономически фактори, като последователността на разкриване на географските характеристики насочва към извеждане на спецификата за съответния регион.

Изведените специфики на обучението по география на страните в страни от Балканите по структурно-съдържателна рамка разкриват образователните традиции на страните, влиянията в методико-дидактическите образователни решения, ситуационното развитие на курса по регионална география в съвременното технологично общество и предлагат поливариативни идеи и концептуални модели за прилагане и адаптиране в условията на образователна реформа.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Дерменджиева 2001: Дерменджиева, С. *Методика на изследователската дейност по регионална география*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”. [**Dermendzhieva 2001:** Dermendzhieva, S. *Metodika na izsledovatelската deynost po regionalna geografiya*. V. Tarnovo: UI “Sv. sv. Kiril i Metodii”.]

Дерменджиева, Събева, Димитрова 2010: Дерменджиева, С., П. Събева, Б. Димитрова. *География и образование. Методика на обучението по география, I част*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”. [**Dermendzhieva, Sabeva, Dimitrova 2010:** Dermendzhieva, S., P. Sabeva, B. Dimitrova. *Geografiya i obrazovanie. Metodika na obuchenieto po geografiya, I chast*. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodii”.]

Дерменджиева, Драганова 2017: Дерменджиева, С., Т. Драганова. Сравнителен анализ на обучението по география на страните в средното училище по детерминирани показатели и критерии в 11 европейски страни. // *Сборник доклади от годишна университетска научна конференция*. В. Търново: Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”, 184-198. [**Dermendzhieva, Draganova 2017:** Dermendzhieva, S., T. Draganova. *Sravnitelnen analiz na obuchenieto po geografiya na stranite v srednoto uchilishte po determinirani pokazateli i kriterii v 11 evropeyski strani*. // *Sbornik dokladi ot godishna universitetska nauchna konferentsia*. V. Tarnovo: Izdatelski kompleks na NVU „Vasil Levski”, 184-198.]

Драганова 2015: Драганова, Т. Обучението по „География на страните“ в Р България, Р Хърватия, Р Словения, Ф Босна и Херцеговина и БЮР Македония – сравнителни ракурси. // *Сборник доклади от годишна университетска научна конференция, Научно направление „Педагогически и хуманитарни науки“*, Том 3. В. Търново: Издателски комплекс на НВУ „В. Левски“, 131–146. [**Draganova 2015:** Draganova, T. Obuchenieto po „Geografia na stranite“ v R Bulgaria, R Harvatia, R Slovenia, F Bosna i Hertsegovina i BYuR Makedonia – sravnitelni rakursi. // *Sbornik dokladi ot godishna universitetska nauchna konferentsia, Nauchno napravlenie „Pedagogicheski i humanitarni nauki“*, tom 3. V. Tarnovo: Izdatelski kompleks na NVU „V. Levski“, 131–146.]

Драганова 2017: Драганова, Т. Сравнителен анализ на географското образование в България, Хърватия, Македония и Сърбия. // *Балканите – език, история, култура*, Том 5. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 476–488. [**Draganova 2017:** Draganova, T. Sravnitelnen analiz na geografskoto obrazovanie v Bulgaria, Harvatia, Makedonia i Sarbia. // *Balkanite – ezik, istoria, kultura*, Tom 5. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 476–488.]

Драганова 2016: Драганова, Т. Училищното географско образование във Федерация Босна и Херцеговина. // *Перспективи, Международен научен журнал*, бр. 2 (8). София: Пропелер, 72–80. [**Draganova 2016:** Draganova, T. Uchilishtnoto geografsko obrazovanie vav Federatsia Bosna i Hertsegovina. // *Perspektivi, Mezhdunaroden nauchen zhurnal*, br. 2 (8). Sofiya: Propeler, 72–80.]

Учебен план и програма за гимназия по география/Землеописание, Кантон Сараево, 2016. [**Ucheben plan i programa** za gimnaziya po geografiya/Zemleopisanie, Kanton Saraevo, 2016.]

Учебна програма по география – 1, 2 и 3 гимназиален клас, Сърбия. [**Uchebna programa** po geografiya – 1, 2 i 3 gimnazialen klas, Serbia.]

Учебна програма по география за 11 клас, Албания, 2009. [**Uchebna programa** po geografiya za 11 klas, Albania, 2009.]

Учебна програма по география за 9, 10, 11 и 12 клас, Турция, 2011. [**Uchebna programa** po geografiya za 9, 10, 11 i 12 klas, Turkey, 2011.]

Учебна програма по география за XI клас, гимназиално ниво, Румъния, 2006. [**Uchebna programa** po geografiya za XI klas, gimnazialno nivo, Romania, 2006.]

Учебна програма по география за гимназии, Словения, 2013. [**Uchebna programa** po geografiya za gimnazii, Slovenia, 2013.]

Учебна програма по география за гимназия, I и II клас, Черна гора, 2014. [**Uchebna programa** po geografiya za gimnaziya, I i II klas, Montenegro, 2014.]

Учебна програма по география и икономика за IX клас, общообразователна подготовка, България, 2017. [**Uchebna programa** po geografiya i ikonomika za IX klas, obshtoobrazovatelna podgotovka, Bulgaria, 2017.]

Учебна програма по география, V гимназиален клас, Гърция, 2007. [**Uchebna programa** po geografiya, V gimnazialen klas, Greece, 2007.]

Учебна програма по география, задължителна програма и съдържание за I година на гимназията, Македония, 2001. [**Uchebna programa** po geografiya, zadalzhitelna programa i sadarzhanie za I godina na gimnaziyata, Macedonia, 2001.]

Учебна програма по Землеописание за гимназии, Хърватия, 1994. [**Uchebna programa** po Zemleopisanie za gimnazii, Croatia, 1994.]